

PENSIYA DAROMADLARI XAVFSIZLIGINI OSHIRISHDA XUSUSIY**PENSIYA JAMG'ARMALARINING ROLI: GLOBAL ISTIQBOL****Rahmonov Bekzod Ravshanovich**

Bank-moliya akademiyasi magistiri

Tel: +998919647582

E-mail: begzod201@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola xususiy pensiya jamg'armalarining pensiya daromadlari xavfsizligini oshirishdagi ahamiyatini global miqyosda tahlil qiladi. Maqolada xususiy pensiya tizimlarining daromad manbalarini diversifikatsiya qilish, uzoq muddatli jamg'armalarni rag'batlantirish va iqtisodiy rivojlanishga qo'shgan hissasi yoritiladi. Shu bilan birga, ushbu jamg'armalarni amalga oshirish va boshqarishdagi qiyinchiliklar, masalan, bozor xavflari va tengsiz imkoniyatlar muhokama qilinadi. Avstraliya, Niderlandiya va Chili kabi mamlakatlarning ilg'or tajribalari misolida xususiy pensiya jamg'armalarining muvaffaqiyatli qo'llanilishi yoritiladi. Maqola xulosasida, demografik o'zgarishlarga moslashish va barqaror pensiya tizimlarini ta'minlash uchun xususiy pensiya jamg'armalarining muhim ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Xususiy pensiya jamg'armalari, pensiya daromadlari xavfsizligi, davlat pensiyalari, uzoq muddatli jamg'armalar, iqtisodiy rivojlanish, demografik o'zgarishlar, moliyaviy barqarorlik, global ilg'or tajribalar.

Dunyo bo'ylab aholi qarishda davom etar ekan, pensiya daromadlari xavfsizligini ta'minlash dolzarb global muammoga aylandi. Pensiyani qo'llab-quvvatlashning an'anaviy tizimlari, masalan, davlat pensiyalari va oilani qo'llab-quvvatlash tarmoqlari tobora

kuchayib bormoqda. Shu nuqtai nazardan, xususiy pensiya jamg'armalari mustahkam va barqaror pensiya daromadlari tizimining muhim tarkibiy qismi sifatida paydo bo'ldi. Daromad manbalarini diversifikatsiya qilish, uzoq muddatli jamg'armalarni rag'batlantirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish orqali xususiy pensiya jamg'armalari butun dunyo bo'ylab pensiya daromadlari xavfsizligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Ko'pincha pul to'lash (PAYG) asosida moliyalashtiriladigan davlat pensiya tizimlari demografik o'zgarishlar, jumladan, umr ko'rish davomiyligining ko'tarilishi va tug'ilish darajasining pasayishi tufayli jiddiy bosimlarga duch kelmoqda. Bu omillar ishchilar va nafaqaxo'rlar nisbatining qisqarishiga olib keldi, bu esa saxiy davlat pensiya ta'minotini saqlab qolishni qiyinlashtirdi. Xususiy pensiya jamg'armalari jismoniy shaxslarni davlat dasturlaridan mustaqil ravishda pensiyaga chiqish uchun jamg'armalarni rag'batlantirish orqali muqobil va qo'shimcha echim taklif qiladi.

Ko'pgina mamlakatlarda hukumatlar shaxsiy pensiya jamg'armalarini rag'batlantirish bo'yicha siyosat choralarini amalga oshirdilar. Bularga soliq imtiyozlari, nodavlat pensiya ta'minoti tizimida majburiy ishtirok etish, pensiya jamg'armalarini boshqarish va boshqarish bo'yicha davlat-xususiy sheriklik kiradi. Misol uchun, Avstraliya va Chili kabi davlatlar majburiy shaxsiy pensiya tizimlarini qabul qilgan bo'lsa, boshqalari, Qo'shma Shtatlar kabi, 401 (k) rejalari va Individual Pensiya hisoblari (IRAs) kabi soliq imtiyozli hisoblarni taklif qiladi.

Xususiy pensiya jamg'armalarining imtiyozlari:

1. Pensiya daromad manbalarini diversifikatsiya qilish: Xususiy pensiya jamg'armalari davlat pensiyalari va shaxsiy jamg'armalarni to'ldirish orqali qo'shimcha moliyaviy xavfsizlik darajasini ta'minlaydi. Ushbu diversifikatsiya pensiya daromadining yagona manbasiga haddan tashqari ishonish bilan bog'liq xavflarni kamaytirishga yordam beradi.

2. Uzoq muddatli jamg'armalarni rag'batlantirish: Xususiy pensiya sxemalari odamlarni ish hayoti davomida doimiy ravishda tejashga undaydi. Ushbu uzoq muddatli

jamg'arma harakati nafaqat shaxsiy moliyaviy xavfsizlikni kuchaytiradi, balki moliyaviy bozorlarning umumiy barqarorligiga ham hissa qo'shadi.

3. Iqtisodiy rivojlanish: Xususiy pensiya jamg'armalarida to'plangan kapital ko'pincha turli xil aktivlar sinflariga, jumladan, aktsiyalarga, obligatsiyalarga va infratuzilma loyihalariga investitsiya qilinadi. Ushbu investitsiyalar iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi, ish o'rinlari yaratishi va infratuzilmani yaxshilashi, butun jamiyatga foyda keltirishi mumkin.

4. Demografik bosimlarni yumshatish: Pensiya daromadlari uchun mas'uliyatning bir qismini davlat tizimlaridan jismoniy shaxslarga o'tkazish orqali xususiy pensiya jamg'armalari hukumatlarning fiskal yukini engillashtirishga yordam beradi va davlat pensiya tizimlarini yanada barqaror qiladi.

Qiyinchiliklar va xavflar

O'zining afzalliklariga qaramay, xususiy pensiya jamg'armalari qiyinchiliklardan holi emas. Bozorning o'zgaruvchanligi pensiya jamg'armasi aktivlarining qiymatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu esa nafaqaxo'rlarni moliyaviy xavflarga duchor qiladi. Bundan tashqari, daromadlar nomutanosibligi, moliyaviy savodxonlik yo'qligi yoki rasmiy ish bilan ta'minlanish imkoniyatlari cheklanganligi sababli barcha shaxslar shaxsiy pensiya ta'minoti tizimidan teng foydalanish imkoniyatiga ega emas.

Hukumatlar va tartibga soluvchilar ushbu muammolarni hal qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi:

- nodavlat pensiya jamg'armalarini boshqarishda kuchli boshqaruv va shaffoflikni ta'minlash.
- jismoniy shaxslarning pensiya ta'minoti tizimi to'g'risida tushunchalarini kengaytirish uchun moliyaviy ta'limni ta'minlash.
- Jismoniy shaxslarni bozor inqirozidan himoya qilish uchun xavfsizlik tarmoqlarini yaratish.

Global misollar va eng yaxshi amaliyotlar

Yaxshi rivojlangan xususiy pensiya tizimiga ega mamlakatlar pensiya daromadlari xavfsizligini oshirishga intilayotgan boshqalar uchun qimmatli saboqlar beradi:

- Avstraliya: Pensiya bo'yicha kafolat ish beruvchining shaxsiy pensiya hisobvaraqlariga badallarini to'lash majburiyatini yuklaydi, bu esa keng miqyosda ishtirok etish va katta mablag' jamg'arishini ta'minlaydi.
- Niderlandiya: Davlat pensiyalarini kasbiy pensiya sxemalari bilan birlashtirgan gibrid tizim pensiyada daromadlarni almashtirishning yuqori darajasini ta'minlaydi.
- Chili: Individual pensiya hisoblarining joriy etilishi davlat pensiyalariga bo'lgan ishonchni kamaytirish bilan birga shaxsiy jamg'arma madaniyatini oshirdi.

Xususiy pensiya jamg'armalari aholining qarishi bilan bog'liq muammolarni hal qilish va pensiya daromadlari xavfsizligini ta'minlashda ajralmas hisoblanadi. Davlat pensiyalarini to'ldirish va uzoq muddatli jamg'armalarni rag'batlantirish orqali ular nafaqaxo'rlar uchun moliyaviy barqarorlikka erishish yo'lini taklif qiladi. Biroq, ularning salohiyatini maksimal darajada oshirish samarali tartibga solish, mustahkam boshqaruv va adolatli kirishni ta'minlash uchun inklyuziv siyosatni talab qiladi. Davlatlar demografik va iqtisodiy o'zgarishlar bilan kurashishda davom etar ekan, xususiy pensiya jamg'armalari kelajak avlodlar uchun barqarorlik va xavfsizlikni ta'minlovchi barqaror pensiya daromadlari tizimining asosi bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. **Shomurodov, F., & Mahkamov, J.** (2022). O'zbekistonda pensiya ta'minoti tizimini rivojlantirish: Xususiy pensiya jamg'armalarining roli. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Davlat boshqaruvi instituti nashri.
2. **Jumaniyozov, T.** (2021). Pensiya jamg'armalari va ularning iqtisodiyotdagi o'рни. O'zbekiston Respublikasi moliya vazirligi.

3. **Ismailov, A.** (2020). Xususiy pensiya jamg'armalari va ularning global iqtisodiyotdagi o'rni. Iqtisodiy tahlil va rivojlanish.
4. **Makhkamov, J., & Tursunov, B.** (2019). Xususiy pensiya jamg'armalari va ularga bo'lgan talab. Iqtisodiy rivojlanish va davlat siyosati.
5. **Abdullaeva, N.** (2018). Pensiya tizimining samaradorligini oshirish yo'llari: Xususiy pensiya jamg'armalari. O'zbekiston iqtisodiyoti jurnali.